

komparativna analiza, generiranje teoretskega modela in njegova preverba. V sklepu avtorica kritično ovrednoti narativni intervju.

Sledita prispevka slovenskih raziskovalcev – o utemeljitveni teoriji v socialnem delu in konkretnem raziskovalnem zgledu piše Blaž Mesec (»A Case of Grounded Theory Construction in Social Work«), na primeru organizacije vaškega plesa ob vaškem prazniku pa Vanja Huzjan (»The Qualitative Analysis of an Interview«).

Razdelek o računalniških programih, razvitih za kvalitativno analizo, vsebuje prispevka Susanne Friese (»Computer-aided Qualitative Data Analysis. An Overview«), v katerem je predstavljeno najpomembnejše računalniško orodje, Josef Zelger pa posebej obravnava program, ki ga je razvil sam, tj. Gabek Winrelan.

Knjiga se končuje s pomembnim in posebnega premisleka vrednim poglavjem o etičnih razsežnostih kvalitativnega raziskovanja: Will C. van den Hoonaard (»Fostering Human Dignity. Some Inherent Ethical Dimensions of Qualitative Research«) jih ponazori z delom komisij za biomedicinske študije.

Zbornik o kvalitativnem raziskovanju je dragocena knjiga za vse, ki so že ali nameravajo poglobljeno razvijati prijeme in spoznanja, ki jih prinaša kvalitativna metodologija – seveda ne zgolj kot metodološko orodje v ožjem pomenu, obravnavano s teoretskega in praktičnega vidika, temveč kot preiščena epistemologija, ki zarisuje meje spoznavanja in spoznanega »drugega«.

Ingrid Slavec Gradišnik

Wilhelm Tschinkel, *Kočevarska folklor v šegah, navadah, pravljičah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih/Gottscheer Volkstum in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen.* Uredila Alojzij Pavel Florjančič in Marija Stanonik. – Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004. – 624 str., ilustr.

V zadnjih letih je število del – monografij, raziskovalnih nalog, katalogov in člankov – o kočevskih Nemcih in njihovi kulturi skokovito naraslo. Po eni strani je to posledica odprtja t. i. zaprtega območja Kočevska Reka leta 1991, po drugi strani pa kaže na zanimanje raziskovalcev za manjšine¹ ter hkrati na splošno zanimanje prebivalcev za dediščino in želje po njenem ohranjanju ali oživljanju. Eno od novejših izdanih del je nemški ponatis in slovenski prevod knjige Wilhelma Tschinkla *Kočevarska folklor v šegah, navadah, pravljičah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih/Gottscheer Volkstum in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen*, ki sta jo uredila Alojzij Pavel Florjančič in Marija Stanonik, izdala pa Društvo Kočevarjev staroselcev/Gottscheer Altsiedler Verein in Institut za slovensko narodopisje pri Založbi ZRC SAZU.

Zgodovina kočevskih Nemcev je dolga več kot 600 let. Nemška kolonizacija Kočevske se je namreč začela v 30. letih 14. stoletja, ko so grofje Ortenburški na to območje začeli naseljevati svoje podložnike z Zgornje Koroške in s Tirolske. Drugi val nemških naseljencev raziskovalci uvrščajo na začetek 2. polovice 14. stoletja. Ljudska štetja v 2. polovici 19. in v 1. polovici 20. stoletja kažejo na precejšnji upad števila prebivalcev tega območja, kar je povezano z gospodarskim izseljevanjem predvsem v ZDA (na prelomu stoletja naj bi se iz kočevskega okraja izselilo več prebivalcev kot iz kateregakoli drugega območja na Slovenskem). To je bil tudi čas vse ostrejših nacionalnih trenj med Nemci in Slovenci. Po italijanski okupaciji Kočevske se je po sporazumu

¹ Kočevski Nemci v Sloveniji danes niso priznani kot manjšina.

med nemško in italijansko vlado začelo izseljevanje Kočevarjev na nemško okupacijsko ozemlje. S Kočevske se je v zimi 1941/42 tako izselilo 2833 družin oziroma 11.509 oseb (leta 1941 je tod živelo še ok. 12.500 Kočevarjev). Ker so premoženje prodali nepremičninski družbi Emona in ob preseljevanju prevzeli nemško državljanstvo, danes (po uradnih pojasnilih) niso upravičeni vložiti denacionalizacijskih zahtevkov. Preselili so se na ozemlje ob Savi in Sotli, od koder so pred tem izgnali 37.000 Slovencev. Po koncu 2. svetovne vojne so bili Kočevarji izgnani s slovenskega ozemlja; večina se je odselila v avstrijske in nemške dežele ali v ZDA. Veliko vasi je še vedno opustelih, med vojno so jih večino požgali Italijani, številne sakralne objekte so iz nacionalnih in ideoloških razlogov po vojni porušili, tako da je danes na Kočevskem le malo ostankov kulturne dediščine kočevskih Nemcev ali drugih znakov njihovega prebivanja.²

Wilhelm Tschinkel je gotovo eden bolj poznanih kočevskih Nemcev. Rojen je bil leta 1875 v Svetlem Potoku/Lichtenbach v jugovzhodnem delu Kočevske in je na Kočevskem (z manjšimi presledki zaradi študija) živel in poučeval do leta 1924, ko se je z družino odselil na avstrijsko Koroško. Po diplomu je po zgledu učitelja Jozefa Perza in profesorja Adolfa Hauffna ter spodbudi svojega strica Hansa Tschinkla začel zbirati folklorno in etnološko gradivo Kočevarjev. Objavljal ga je v različnih revijah in knjigah, največ pa v svojem življenjskem delu *Gottscheer Volkstum in Sitte, Brauch, Märchen, Sagen, Legenden und anderen volkstümlichen Überlieferungen (Kočevarska folklor v šegah, navadah, pravljičah, povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih)*.³ Knjigo, napisano v gotici, je leta 1931 ali 1932⁴ izdal v samozaložbi, tiskana pa je v Kočevju. Ker je bila zaradi nemškega jezika, sploh pa zaradi kočevarskih narečnih izrazov, nerazumljiva precejšnjemu delu slovenskega bralstva, zaradi gotice pa tudi večini nemških bralcev, in ker sta (vsaj sodeč po podatkih v sistemu COBISS) samo v dveh slovenskih knjižnicah – Narodni in univerzitetni knjižnici ter Knjižnici Kočevje – na voljo le dva izvoda izvirnika, sta njegov ponatis in prevod v slovenščino vsekakor smiselna in dobrodošla.

Knjiga je razdeljena na slovenski in nemški del. Predgovoru, pojasnilom in podatkom o avtorju sledi prevod Tschinklovega dela⁵ (v nemškem delu ponatis, prečrkovan v latinico), ki zajema zapise o šegah, navadah in vražah ter o ljudskem zdravilstvu, pravljičah, povedke (o bajnih bitjih, duhovih, coprnica, zakopanih zakladih, hudiču, kačah, okamnelih, izginulih vodovjih, čudežnih korenincah, cerkvah in kapelicah, porokah med sorodniki, vrnitvi domov, zgodovinske povedke), pravljične legende, smešnice, pregovore in pregovorne rečenice, uganke, besedno razumevanje zvonjenja zvonov, zbadljive vzdevke in verze za kočevarske vasi, vremenske pogoje, psovke in zmerljivke v kočevarskem narečju, ljudske igre na Kočevskem (otroške igre in igre odraslih) ter izštevanke. Tschinklova *Kočevarska folklor* je seveda pomembna sama po sebi, saj je prispevek za boljše razumevanje Kočevarjev na Slovenskem. Z njeno pomočjo se seznanjamo z bogatim izročilom svojih nekdanjih sosedov in njihovih redkih, prerediteljskih ostankov, kot je zapisal Florjančič. Še posebno dragoceni za vse raziskovalce kočevarske kulture in tiste, ki iščejo različnost ali podobnost v šegah dveh narodnostnih skupin, pa so dodatki v knjigi: prispevek Marije Stanonik o kočevarski slovstveni folklori – primerjavi in slovenskih vzporednicah, članek Tomaža Markoviča o Tschinklovem koledarju in njegovih izštevankah ter prispevek Alojzija Pavla Florjančiča o šeststoletni zgodovini Kočevarjev.

² Podatke navajam po gradivu za predavanja, ki je last Pokrajinskega muzeja Kočevje.

³ Podatke navajam po prispevku Alojzija Pavla Florjančiča »O avtorju«.

⁴ V sistemu COBISS in Nagovoru veleposlanika Zvezne republike Nemčije je navedena letnica 1931, v promocijskih besedilih o recenzirani knjigi ter v prispevkih Alojzija Pavla Florjančiča pa letnica 1932.

⁵ Veliko delo so opravili prevajalci Justina Čero, Vesna Mislej in Igor Mislej. Prevod sta redigirali Mojca Savski in Doris Debenjak, slednja je prevedla tudi spremna besedila.

V skladu z osnovnim raziskovalnim področjem Marije Stanonik (ki ga nakazuje tudi naslov prispevka – Kočevarska slovstvena folklor, primerjava in slovenske vzporednice) so vrste in žanri slovstvene folklorne obdelani zelo podrobno; razpravo dopolnjuje tudi Tomaž Markovič s pregledom izštevank v Tschinklovem *Gottscheer Kalender*. Pri komentarju šeg in navad se Stanonikova dotakne samo božičnih šeg, izpusti pa primerjavo šeg življenjskega kroga in delovnih šeg. Kljub zavedanju o avtoričini temeljni usmeritvi in njeni pripombi, da morajo [z]ačetna poglavja iz duhovne in družbene kulture [...] počakati na svoje specialiste, menim, da bi se bilo bolje komentarju tega poglavja popolnoma izogniti ali pa primerjati – oziroma vsaj omeniti – tudi šege življenjskega kroga (pionirsko delo v tej smeri je opravila Helena Ložar - Podlogar) in delovne šege. Komentarja o zdravilstvu pravzaprav ni; Stanonikova navaja le to, da se ponuja *lepa priložnost za primerjavo s slovenskimi [zagovori], o katerih obstajata že dve knjigi*, opozori pa zgolj na eno od njih. Delo motijo nekatere tipkarske napake, npr. že v prvem prispevku (Nagovoru veleposlanika zvezne republike Nemčije), in neskladnosti⁶ med nekaterimi naslovi poglavij in naslovi v kazalu (gl. npr. prispevek Marije Stanonik ali Tschinklovo *Spretno besedo*).

Uporabljeni viri in literatura so ponekod skromni.⁷ Pregled starejših virov in literature navaja zgolj Tomaž Markovič. V prispevku Stanonikove pogrešam nekatere vire v nemškem jeziku (predvsem v začetnih poglavjih njene razprave;⁸ o virih za primerjavo slovstvene folklorne ne morem soditi); Florjančič pa v svojem seznamu sicer navaja »uporabljene vire«, vendar nekaterih od njih med besedilom ne citira, npr. Otterstädta (1962), Bauma (1981), Dolinarja idr. (1993) itd.⁹ Pogrešam tudi seznam vseh navedenih virov. Glede na Florjančičevo pripombo v uvodu *Knjigi na pot*, da bodo [o]bojim [slovenskim in nemškim bralcem, op. pis. recenzije] ... spremna besedila in spisek strokovne literature v pomoč za bolj poglobljeno seznanjanje s svojstvenim fenomenom nekdanjega šeststoletnega nemškega jezikovnega otoka na Slovenskem, bi s pregledom uporabljenih virov in literature bralcu olajšali iskanje informacij o Kočevarjih. Poleg tega bi bili predlogi za nadaljnji študij tudi v obeh, manj obdelanih poglavjih, o šegah in zdravilstvu, zelo dobrodošli.

Želeli bi si tudi fotografije, ki bi bolj upoštevale sobesedilo. O dejavnosti oziroma zbirki Kulturnega centra društva Kočevarjev staroselcev iz Občic bi bilo bolj smiselno napisati posebno poglavje.

Kljub neprecenljivi vrednosti ponatisa Tschinklove knjige bi si vsekakor želeli, da bi razprave za knjigo prispevali še drugi avtorji, tako da bi bila obdelana in komentirana vsa poglavja

⁶ Ne gre za vsebinsko neskladnost, zgolj za nedosledno (nedobesedno) navajanje naslovov v kazalu.

⁷ Tako je Maria Kundegraber že leta 1963 v *Jahrbuch für ostdeutsche Volkskunde* VII objavila 483 enot obsegajočo bibliografijo del o Kočevarjih. v Sloveniji bibliografijo hranita knjižnici Inštituta za narodnostna vprašanja in Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU. V razdelku Zgodovina in zemljepis Kundegraberjeva navaja 75 virov. V edinem seznamu virov v monografiji *Kočevarska folklor* jih Florjančič navaja 22.

⁸ Za seznam virov in literature predvsem o šegah življenjskega kroga poleg bibliografije Marie Kundegraber gl.: Helena Ložar - Podlogar, Tradicionalna svatba na Kočevskem, Kritični pretres virov. *Traditiones* 22 (1993): 69–96.

⁹ V Florjančičevem seznamu virov npr. pogrešam nekaj novejših virov o zgodovini Kočevarjev; med tistimi, ki jih bibliografija Kundegraberjeve še ne vključuje, so: Karl-Heinz Podlipnig, *Wirtschaftsgeschichte der deutschen Sprachinsel Gottschee*. Innsbruck 1968; Karl Schemitsch, *Das war Gottschee/This was Gottschee*. Landskron 1977 (in druga njegova dela); Ingrid Kaiser-Kaplaner, *Gottscheer Frauenschicksale im 20. Jahrhundert. Eine sozialgeschichtliche Untersuchung Vertriebener anhand von Erzählungen Betroffener*. Celovec, Ljubljana, Dunaj 1993; Georg Widmer, *Gottschee 1406-1627. Feudal domain on the frontier of empire*. Louisville 2001; Mitja Ferenc idr., *Pokopališča in nagrobniki kočevskih Nemcev*. Ljubljana 2002; itn. Pri tem ne trdim, da so to najrelevantnejši viri za zgodovino Kočevarjev; navedeni so le tisti, ki so dosegljivi v slovenskih knjižnicah.

v Tschinklovi knjigi. Ne glede na to pa bo monografija v pomoč vsem raziskovalcem kočevarske folklore in, kot kaže, tudi primerno poslovno/protokolarno darilo za avstrijske in nemške državnike: 28. januarja letos jo je slovenski zunanji minister Dimitrij Rupel izročil avstrijski ministrici Ursuli Plassnik ob njenem prvem uradnem obisku Slovenije.

Saša Poljak Istenič

Igor Cvetko, *Trara, pesem pelja. Slovenska otroška glasbila, zvočila in zvočne igrače.*
– Ljubljana: Mladinska knjiga, 2004. – 75 str., notne transkripcije, ilustr., zgoščenka.

Svojevrstni priročnik Igorja Cvetka z igrivim naslovom *Trara, pesem pelja* sodi v tisto vrst raziskovalnega dela, ki ima poleg raziskovalnega izhodišča zelo jasne aplikativne cilje. Hkrati razkriva dovolj avtorjeve ustvarjalne moči in občutka za svet, iz katerega črpa, in svet, ki mu namenja svojo pozornost, da je namesto šolsko zasnovanega priročnika nastala privlačna ilustrirana pripoved o otroški glasbeni ustvarjalnosti.

Mag. Igor Cvetko, dolga leta sodelavec Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU, je s tem delom opozoril na manj raziskano področje etnomuzikološkega dela, na otroško glasbeno izročilo in na potrebo po njegovem ohranjanju. Področje, ki se ga je avtor loteval že v obravnavi najzgodnejšega otroškega glasbenega sveta, je eno od težišč njegovega zanimanja. Kot pedagog, ki je kljub poznejšemu raziskovalnemu delu ostal zavezan glasbeni ustvarjalnosti otrok, si s tem delom prizadeva tudi za prenovo umetnosti v predšolski vzgoji. Umetnosti, ki izrazni doživljajski svet otrok razume drugače, kakor so ga razumeli tisti, ki so glasbeni svet otroka skušali oblikovati s stališča odraslih.

Govorica knjige je namenoma otroško preprosta. Kakor je razvidno iz same zasnove, si je avtor prizadeval za celostno predstavitev, ki naj bi posledično omogočila celostno glasbeno ustvarjanje in doživljanje otrok. Besedilni in notni zapis pesmi, ilustracija, predstavitev tehničnih postopkov, fotografija in končno tudi zvočni zapis se prepletajo v nedeljivo celoto, v enotno pripoved o moči ustvarjalnosti, ki najbolj zaživi šele z domišljijским svetom otrok.

Vsebinsko je delo niz svojevrstnih upodobitev otroških glasbil, zvočil in zvočnih igrač. Otrokom jih pri vsakem inštrumentu posebej predstavljajo izbrana pesem z notnim zapisom, tehnični opis glasbila oziroma zvočila z izdelavo vred in predstavitev načina igranja, to pa dopolnjuje avtorjeve ilustracije in sodobne upodobitve igranja na predstavljeni inštrument. S tem avtor nevsiljivo sledi namišljenim vprašanjem, ki bi nam jih ob srečanju s temi zvočili in glasbili postavili otroci sami. Knjigo dopolnjuje zvočna predstavitev pesmi, za katero je, tako kot za zapise, ilustracije in izdelavo inštrumentov, poskrbel avtor sam, s tem da je naučil otroke ne le izdelati inštrumente, temveč tudi zapeti izbrane pesmi.

Strokovni razpravi, ki zaključuje delo in nagovarja tako slovenskega kot angleškega bralca, je prostorsko namenjeno manj pozornosti. Knjiga namreč razčlenjuje svet, ki ga neproblematično zaobjema s pojmi, razvrščenimi med »ljudsko« in »otroška glasbila in zvočila«. Vrednote tega razmerja skuša vrniti sodobnosti, ali, kakor piše avtorica uvoda Jelena Sitar, *tehnično sicer izpopolnjenemu svetu, ki je včasih lahko premalo čustveno bogat.*

Knjiga Igorja Cvetka je tako etnomuzikološko sporočilnost nadgradila v mnogoplastno didaktično ilustrirano pripoved o tem, kako razumevanje izročila, spretnost, ki se je je moč naučiti, in veselje ob tem, kar lahko otroci ustvarijo sami ali s pomočjo starejših, bogati sodobni svet. Pri tem je moč čutiti končni cilj: omogočiti otrokom, da ob lastni ustvarjalnosti raziskujejo zvočnost kot pomembni del ne le doživljajskega, temveč tudi ustvarjalnega sveta. Razdalja med svetom preprostih lesenih igrač in svetom računalniških igrac današnjih otrok s knjigo Igorja